

سالروز شهادت ابو جعفر محمد بن علی (ع) امام پنجم از ائمه اثنی عشر (ع) و هفتمین معصوم از چهارده معصوم (ع)، که در سال 114 ق. در مدینه رخ داد ... مادر او حضرت فاطمه دختر امام حسن مجتبی (ع) است که مکنی به ام عبد الله یا ام الحسن بود و با این ترتیب آن حضرت هم از جانب مادر و هم از جانب پدر فاطمی و علوی بوده است، لقب ایشان به دلیل دانش بیکران باقر یا باقر العلوم بوده است ... صدوق و طوسی در امالی خود روایت کرده اند که رسول الله (ص) آن حضرت را باقر نامید و به جابر بن عبد الله انصاری فرمود: «ای جابر زمان یکی از اولاد مرا که از فرزندان حسین است درک خواهی کرد، او هم نام من است و علم را با مهارت بسط میدهد و میشکافد، وقتی او را دیدی سلام مرا به او برسان».

✎ شخصیت اخلاقی:

در گفتار راستگو ترین و در دیدار گشاده رو ترین و در بذل جان در راه خدا بخشنده ترین و در اخلاق متواضع ترین مردمان بود. از خوف خدا بسیار میگریست و هنگام مشکلات اهل بیت را جمع میکرد و با هم به ذکر و استغفار میپرداختند. قسمت عمده درآمد خود را در راه خدا انفاق می فرمود و خود مانند غلامانش در مزرعه کار میکرد. در زهد و فضل و تقوی و آشنایی با رموز قرآن و سنت و تفسیر و احکام شرع سرآمد همگان بود ... علی بن عیسی اربلی در کتاب کشف الغمه و انب طلحه در مطالب السوول و سبط ابن جوزی در تذکره الائمه و سایر محدثین اهل سنت از عبد الله بن عطاء مکی روایت کرده اند که گفته است: علماء را نزد هیچکس حقیر تر از آن ندیدم که در محضر ابو جعفر محمد بن علی دیدم ... امام محمد باقر (ع) در مورد نمونه ای از اخلاق امام باقر روایت است که مردی از اهل شام در مدینه ساکن بود و به خانه امام بسیار می آمد و به آن گرامی می گفت: «... در روی زمین بغض و کینه ای کسی را بیش از تو در دل ندارم و با هیچکس بیش از تو و خاندانت دشمن نیستم! و عقیده ام آنست که اطاعت خدا و پیامبر و امیر مؤمنان در دشمنی با توست، اگر می بینی به خانه تو رفت و آمد دارم بدان جهت است که تو مردی سخنور و ادیب و خوش بیان هستی!» در عین حال امام علیه السلام با او مدارا می فرمود و به نرمی سخن می گفت. چندی بر نیامد که شامی بیمار شد و مرگ را رویا روی خویش دید و از زندگی نومید شد، پس وصیت کرد که چون در گذرد ابو جعفر «امام باقر» بر او نماز گزارد. شب به نیمه رسید و بستگانش او را تمام شده یافتند، بامداد وصی او به مسجد آمد و امام باقر علیه السلام را دید که نماز صبح به پایان برده و به تعقیب نشسته است، و آن گرامی همواره چنین بود که پس از نماز به ذکر و تعقیب می پرداخت. عرض کرد: آن مرد شامی به دیگر سرای شتافته و خود چنین خواسته که شما بر او نماز گزارید. فرمود: او نمرده است... شتاب مکنید تا من بیایم.

پس برخاست و وضو و طهارت را تجدید فرمود و دو رکعت نماز خواند و دستها را به دعا برداشت، سپس به سجده رفت و همچنان تا بر آمدن آفتاب، در سجده ماند، آنگاه به خانه شامی آمد و بر بالین او نشست و او را صدا زد و او پاسخ داد، امام او را برنشانید و پشتش را به دیوار تکیه داد و شربت طلیب و به کام او ریخت و به بستگانش فرمود غذاهای سرد به او بدهند و خود بازگشت. دیری بر نیامد که شامی شفا یافت و به نزد امام آمد و عرض کرد: «گواهی می دهم که تو حجت خدا بر مردمانی.»

✎ اصحاب امام باقر (ع)

آوازه علوم و دانش امام باقر (ع) چنان اطراف و اکناف پیچیده بود که ملقب به باقرالعلوم؛ یعنی شکافته دانش ها گردید. در مکتب امام ابو جعفر باقر العلوم - که درود فرشتگان بر او - شاگردانی نمونه و ممتاز پرورش یافتند که اینک به نام برخی از آنان اشاره می شود:

- 1- ابان بن تغلب: او محضر سه امام - امام زین العابدین، امام محمد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام - را درک نمود. ابان از شخصیت های علمی عصر خود بود و در تفسیر، حدیث، فقه، قرائت و لغت تسلط بسیاری داشت. والایی دانش ابان چنان بود که امام باقر علیه السلام به او فرمود: در مسجد مدینه بنشین و به رای مردم فتوا بده، زیرا دوست دارم، مردم فردی چون تو را در میان شیعیان ما ببینند.
- 2- زراره: دانشمندان شیعه از میان شاگردان امام باقر و امام صادق علیهما السلام، شش تن را فقیه تر می شمردند که زراره یکی از آنها است. از امام صادق نقل است که فرمود: اگر "برید بن معویه"، "ابوبصیر"، "محمد بن مسلم" و "زراره" نبودند، آثار پیامبر (معارف شیعه) از میان می رفت، آنان بر حلال و حرام خدا امین هستند. باز فرمود: برید، زراره، محمد بن مسلم و احوال در زندگی و مرگ نزد من محبوبترین مردمان هستند.
- 3- کمیت اسدی: شاعری سر آمد بود و زبان گویایش در دفاع از اهل بیت، اشعاری پر مغز می سرود. اشعارش چنان کوبنده و رسواگر بود که پیوسته از طرف خلفای اموی تهدید به مرگ می شد.
- 4- محمد بن مسلم: فقیه اهل بیت و از یاران راستین امام باقر و امام صادق علیه السلام بود. چنان که گفته شد، امام صادق او را یکی از آن چهار تن به شمار آورده که آثار پیامبر به وجودشان پا برجا و باقی است.

✎ شخصیت علمی:

بی تردید چنان که بسیاری از علمای اهل سنت، نیز گفته اند، امام باقر علیه السلام در زمان حیات خویش شهرت فراوانی داشته و همواره محضر او از دوست دارانش، از تمامی بلاد و سرزمین های اسلامی، پر بوده است. موقعیت علمی ایشان، به مثابه شخصیتی عالم و فقیه، به ویژه به عنوان نماینده علوم اهل بیت، بسیاری را و می داشت تا از محضر او بهره گیرند و حل اشکالات علمی و فقهی خود را از او بطلبند. در این میان، اهل عراق که بسیاری از آنان شیعه بودند بیش از دیگران مفتون شخصیت آن حضرت شده بودند.

مراجعه کنندگان، خصوصاً خاص نسبت به شخصیت علمی امام داشتند چنان که عبدالله بن عطاء مکی گوید: علما را در محضر هیچ کسی کوچکتر از زمان حضور در

محضر امام باقر علیه السلام ندیدم. حکم بن عینیه با تمام عظمت علمی اش در میان مردم، در برابر آن حضرت مانند دانش آموزی در مقابل معلم خود به نظر می رسید. شهرت علمی امام، در حد تعبیر ابن عنبه، مشهورتر از آن است که کسی بخواهد آن را بیان کند. این شهرت در زمان خود ایشان، نه تنها در حجاز که «کان سید فقهاء الحجاز» بلکه حتی در عراق و خراسان نیز به طور گسترده فراگیر شده بود. چنانکه راوی می گوید: دیدم که مردم خراسان دور حضرت حلقه زده و اشکالات علمی خود را از ایشان می پرسیدند.

ذهبی درباره امام باقر علیه السلام می نویسد: ایشان از کسانی است که بین علم و عمل، سیادت و شرف و وثاقت و متانت جمع کرده و برای خلافت اهلیت داشت. ابرش کلبی از هشام بن عبدالملک پرسید: این کیست که مردم عراق او را در میان گرفته و مشکلات علمی خود را از وی می پرسیدند؟ هشام گفت: این پیامبر کوفه است، خود را پسر رسول خدا و شکافنده علم و مفسر قرآن می داند.

✎ دوران زندگی و شهادت ایشان:

امام باقر (علیه السلام) با پنج خلیفه از خلفای بنی امیه معاصر بود که عبارتند از: ولید بن عبد الملک (96 ق) و سلیمان بن عبد الملک (99 ق) و عمر بن عبد العزیز (101 ق) و یزید بن عبد الملک (107 ق) و هشام بن عبد الملک (125 ق) معاصر بوده است. و همه آنان جز عمر بن عبدالعزیز در ستمگری و استبداد و خودکامگی دست کمی از نیاکان خود نداشتند و پیوسته برای امام باقر (علیه السلام) مشکلاتی فراهم می نمودند.

ولی در عین حال، او از طریق تعلیم و تربیت، جنبشی علمی به وجود آورد و مقدمات تأسیس یک مرکز علمی اسلامی را در دوران امامت خود پی ریزی کرد که در زمان فرزند بزرگوارش امام جعفر صادق (علیه السلام) به نتیجه کامل رسید.

روش کار پیشوایان ما به ویژه امام سجّاد و امام باقر (علیهم السلام) که در اوضاع فشار و خفقان به سر می بردند به شیوه مخفی و زیرزمینی بود، شیوه ای که موجب می شد کسی از کارهای آنان مطلع نشود. همین کارهای پنهانی، گاهی که آشکار می شد، خلفا را سخت عصبانی می نمود در نتیجه، وسایل تبعید و زندانی آنها فراهم می شد.

سرانجام، امام باقر (علیه السلام) که پیوسته مورد خشم و غضب خلیفه وقت، هشام بن عبدالملک بود، به وسیله ایادی او مسموم شد و در روز دوشنبه 7 ذیحجه سال 114 هجری قمری در 57 سالگی به شهادت رسید. بدن مطهر آن دریای بیکران دانش خدایی در خاک بقیع، در کنار پدر و جد بزرگوارش امام حسن مجتبی و امام سجّاد علیهما السلام به خاک سپرده شده است.

✎ کلماتی از آن بزرگوار:

1 - همانا خداوند عز و جل نگاه دارد بوسیله تقوی بنده را از آنچه عقلش بدان دسترسی ندارد.

2 - بردباری جامه شخص دانا و عالم است میادا خود را از آن برهنه کنی.

3 - خدا بر خویش مهرورزی را لازم کرده و رحمت او بر خشمش پیشی جسته و از روی راستی و درستی به انجام رسیده، پس چنان نیست که خداوند به بندگان خشم آغاز کند پیش از آنکه آنان او را به خشم آورند...

4 - هر ملتی که کتاب خدا را به پشت سر انداخته خدا نیز علم کتاب را از آنها بگیرد ...

5- حریص بر دنیا، همچون کرم ابریشم است که هر چه پيله را بر خود بیشتر بیچد، بیرون آمدنش مشکل تر می شود.

از رساله امام محمد باقر علیه السلام، سعد الخیر / روضه کافی ج اول (ص 79 - 75)